

Per Benjamín Barberà

El Molí Traverero

De la bassa només hi resten aquestes parets.

Des de la sèquia del molí Bellés, es veu el perfil de la rampa del molí Traverero. Es troba al marge dret del riu i uns metres allunyat d'aquest, en la partida del Molinet. Actualment el seu propietari és Vicente Ferrando Traver, que l'ha rebut en herència de sa mare, Natividad Traver Martínez, de 87 anys. Aquesta m'ha facilitat informacions, sense les quals no hauria pogut escriure sobre aquest molí.

Citaré dos moliners: Manuel Traver Bort (net del Traverero, que donà nom al molí) i Vicente Traver Bort, pare de Natividad. Després d'èsser moliner durant 35 anys al molí Notari, es va fer càrrec del molí Traverero ja com a propie-

tari. Segons Natividad, son pare era un excel·lent repicador de moles.

Aquest molí pertanyia a una societat. Manuel Traver va comprar totes les accions referents al molí, però no el dret d'ús de la casa. Vicente Traver Bort va comprar aquest dret que retenia el "tio" Felip. Felip no era descendent dels propietaris del molí, però va comprar a Leandro (aquest sí que ho era) el dret d'aixoplugar-se al molí en condicions climatològiques adverses.

El molí deixà de moldre durant les primeres dècades d'aquest segle. La seua cronologia relativa és del segle XVII-XVIII. Era molí de rampa. Es conserva prou bé el seu perfil esglaonat i el

El perfil de la rampa.

començament, tot just, al cul de la bassa i a la convergència dels dos murs d'aquesta. Era una bassa molt llarga i poc fonda, de prou cabuda per portar la mola. El molí era de poca potència, a causa del desnivell entre la bassa i el càrcol, jo diria, lleugerament inferior a la mitjana.

L'edifici era petit, però suficient per encabir una mola. A hores d'ara, les moles s'hi troben ensorrades, somniant un passat gloriós. Damunt la revoltonada de la sala de moldre, hom disposava d'un habitatge per al moliner. El càrcol i el desguàs han desaparegut colgats de runes. Pocs vestigis aclaridors s'hi troben de la sèquia que li fornava l'aigua. Arribava fins recollir el desguàs del molí

de Carlos. Tot just al davant, creuava el riu per una petita paret, atural·l completament desaparegut.

No puc estar-me'n, d'esmentar dos fets ben diferents relacionats amb el molí:

L'1 de maig de l'any 1965 la germana de Natividad, Vicenta i el seu promès es van suïcidar dins del molí.

Fa uns anys, no massa, van arribar a la Torre tres dones de València preguntant pel molí Traverero. Tot dient que si no els feia res, s'endurien una pedra del molí com a record, car eren descendentes d'antics propietaris d'aquest molí i sentien nostàlgia, admiració i enyor pels seus avantpassats.

La vegetació ens amaga la porta.

El molí i la rampa.

El Molí de Carlos o de Blasco

Després del molí Traverero, riu amunt vers la capçalera, apareix la silueta impressionant del molí de Carlos o de Blasco. De Carlos, perquè Carlos Bellés Chillida fou propietari i moliner. Morí l'any 1948. De Blasco perquè

es relaciona amb la finca i el mas de Blasco. Gabriel Blasco era notari i personatge important de la Vilanova de finals del segle XV i principis del XVI.

El molí es troba al marge esquerre del riu

a la partida dels Gatells. És propietat de Carmen Bellés Saura.

Cristòbal Bellés Bellés, Vicente Bellés Calaf (morí el 1912), Carlos Bellés Chillida (morí l'any 1948, als 79 anys), foren mol-

ners d'aquest molí. L'últim fou Manuel Bellés Saura (morí l'any 1993, als 94 anys).

El molí deixà de moldre al voltant dels anys 1900-1920. El cabal hídic anava minvant i la família Bellés se'n van fer un de foc